

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XVIII

MERSİN
2010

KAAM YAYINLARI
OLBA
XVIII

© 2010 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO,
ve
TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere,
yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.
Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses
Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XVIII

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XVIII

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN
2010

İçindekiler/Contents

Ayşegül Aykurt <i>Late Bronze Age Pottery from Çeşme Bağlararası</i> (<i>Çeşme Bağlararası Geç Tunç Çağı Seramiği</i>)	1
Engin Akdeniz <i>Kulaksızlar Atölyesinde Kilya Tipi Figürin Üretimi</i> (<i>Kilia Figurine Production in Kulaksızlar Workshop</i>)	65
Gül Işın <i>Patara Tepecik Akropolü "Bey Evi" Kazıları (2003-2007):</i> <i>Geç Arkaik-Erken Klasik Dönem Terracottaları</i> (<i>Excavations of "The Ruler's House" on the Tepecik Acropolis at Patara</i> (<i>2003-2007): The Terracottas of the Late Archaic-Early Classical Period</i>)	85
Fikret Özbay <i>Klazomenai'daki MÖ 4. Yüzyıl Yerleşiminde Açığa Çıkarılan Prostash</i> <i>Evlerin Kökeni ve Gelişimi</i> (<i>Ursprung und Entwicklung der Prostashaeuser des 4. Jhs. v. Chr.</i> <i>in Klazomenai</i>)	107
Gonca Cankardeş-Şenol <i>Nikandros Group: Matrix Studies on the Amphora Stamps of the Group</i> (<i>Nikandros Grubu: Gruba Ait Amphora Mühürlerinin Kalıp Çalışmaları</i>)	125
Ahmet Kaan Şenol <i>Hellenistik Dönem'de Mısır'da Amphora Üretimi</i> (<i>Amphora Production in Egypt in the Hellenistic Period</i>)	141
Mustafa Şahin – Mehmet Taşlıalan <i>Smyrna Agorası Heykeltraşlık Buluntuları</i> (<i>Sculptural Finds From the Agora of Smyrna</i>)	175
Ercan Aşkın <i>Olba Bölgesi'ndeki Harman Yerleri</i> (<i>Threshing Floors in the Olba Region</i>)	241
N. Eda Akyürek Şahin <i>Zwei Neue Inschriften für Hosios Kai Dikaios</i> (<i>Hosios kai Dikaios için iki Yeni Yazıt</i>)	267

Nuray Gökalp – Ebru N. Akdoğu Arca <i>Antalya'dan Yeni Yazıtlar</i> (<i>New Inscriptions from Antalya</i>)	281
Nihal Tüner Önen – Murat Arslan <i>Kayseri Müzesi'nden Yeni Yazıtlar</i> (<i>New Inscriptions from the Kayseri Museum</i>)	307
Nurşah Çokbankir <i>Modrena ve Nikaia Teritoryumundan Yeni Yazıtlar</i> (<i>Neue Inschriften aus Modrena und Nikaia Territorium</i>)	323
Ayşe Aydın <i>Tapureli, A Kilisesi Altar Kaidesi Işığında Kilikya ve İsaurya Bölgesi</i> <i>Kiliselerinde Görülen Altar Çeşitleri</i> (<i>Die Altäre der kilikischen und isaurischen Kirchen im Blick der</i> <i>Altarstandort der Kirche A in Tapureli</i>)	347
Hatice Özyurt Özcan <i>Datça'da Bir Theotokos Meryem Tasviri</i> (<i>The Depiction of Virgin Theotokos in Datça</i>)	371
Esen Öğüş-Uzun <i>Fruit Trees on Late Antique Mosaics: From the Worcester Hunt</i> <i>to Jordanian Churches</i> (<i>Geç Antik Dönem Mozaiklerinde Meyve Ağaçları:</i> <i>Worcester Av Mozaik'inden Ürdün Kiliselerine</i>)	395

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ,
'KİLİKİA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ'
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI 'OLBA'**

OLBA süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez yayınlanır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

'Olba'; Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Numizmatik ve Bizans Sanat Tarihi kapsamında orijinal sonuçları içeren makaleleri yayınlar.

Küçükasya ile ilgili veya Akdeniz ve Ortadoğu Arkeolojisi kapsamındaki konular Olba'nın içeriğini oluşturur.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin yazılırken 10 punto, dipnot için ise 9 punto, 'Times New Roman' (PC ve Macintosh) yazı karakteri ile kullanılmalıdır.
c- Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d- Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.
3. "Bibliyografya ve Kısaltmalar" bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, Lev. LIV-LVII

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece "fig." kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. Levha numarası editörler tarafından verilecektir. Bu sebeple levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır.
5. Figürler CD'ye yüklenmelidir: Çözünürlük 300 dpi; format tif veya jpeg olmalıdır.
6. Resim çıktılarının alınarak, resim düzenlemesi örneği (layout) yapılmalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde en az 500 kelime Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelime Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Bir orijinal ve iki kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı, ayrıca bunların yüklü olduğu bir adet CD gönderilmelidir.

**MERSIN UNIVERSITY,
'RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY',
JOURNAL 'OLBA'**

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal 'Olba', being published since 1998 by the 'Research Center of Cilician Archaeology' of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (language and culture), ancient history, numismatics and Byzantine History of Art.

The studies select their material mostly from Asia Minor but articles (papers) dealing with the Mediterranean area and Near East also form the content of Olba.

TECHNICAL REQUIREMENTS

1. a. Articles should be written in word programs..
 - b. The text should be written in 10 puntos with 'Times New Roman' (for PC and for Macintosh). The footnotes should be written in 9 puntos.
 - c. Footnotes should take place at the bottom of the page, each in continuous numbering.
 - d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choices (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Special fonts should be loaded to the CD's.
3. The 'Bibliography' and 'Abbreviations' should take part at the end of the article. The 'Abbreviations' used in the footnotes should be explained within the 'Bibliography'. The Bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books)

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliography (for articles)

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, Pl. LIV-LVII

Footnotes (for books)

Richter 1977, 162, fig. 217

Footnotes (for articles)

Oppenheim 1973, 9, pl.1

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation 'fig.' should be used in continuous numbering. Plate numbering will be done by the editors. For this reason, remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used.
5. Pictures should be loaded to CD's: 300 dpi; tif or jpeg format are required.
6. A layout for the pictures should be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of at least 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of at least 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. One original and two copies of the article and figures should be printed and loaded on CD's before being sent.

KULAKSIZLAR ATÖLYESİNDE KİLYA TİPİ FİĞÜRİN ÜRETİMİ

Engin AKDENİZ*

ABSTRACT

Kilia Figurine Production in Kulaksızlar Workshop

Kilia figurines, which are named after Kilia Bay on the coast of Dardanelles – one of the earliest finding sites, are among the interesting plastic artifacts of Aegean Prehistory. These figurines, which are usually shorter than 20 cm, are made of marble. The arms attached to a flat body evoke the wings of a penguin. The head, which is quite bulky compared to the flat body, adds a particular characteristic peculiar to this type of figurines. On this head situated on a long neck, eyes are fashioned as tiny bulges and interestingly they look upward. The nose and ears are made in the form of tiny bulges just like the eyes. Yet, eyes and ears are not displayed at all in some examples. The mouth is indistinct. Feet stretch forward very delicately and some examples reveal an attempt to mark out the toes. Although the number of findings uncovered in the layer excavation is limited, it is understood that Kilia figurines had been produced from the Late Chalcolithic Period until the Early Bronze Age. This study introduces the general features of Kilia figurines and provides information about Kulaksızlar which appears to be a workshop where such figures were produced. Kulaksızlar workshop is located about 1 to 1.2 km southwest of Kulaksızlar village which is situated 16 km southeast of the town of Akhisar in Manisa. Kulaksızlar is a workshop where stone and marble vessels as well as various types of figurine including Kilia figurines were produced. The excavations in Kulaksızlar brought to light examples, remnants, scraps and production tools belonging to every stage of production from rough drafts to finalized products of Kilia figurines. Both figurine pieces, which will be examined in this study, was found by the local people in Kulaksızlar and handed over to the research team. During the investigations carried out in Kulaksızlar, we tried to obtain information from the local people about the geography of the environment. The obtained information have revealed that similar artefacts were found outside Kulaksızlar workshop area, although not as many as those uncovered in Kulaksızlar, in the fields in rainy winter months in the plains stretching along the

* Doç. Dr. Engin Akdeniz, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Aytepe-Aydın-TR. E-posta:akdeniz113@hotmail.com

southwest to Akselendi. Long term examinations were carried out in these fields mentioned by the local people, but it was not possible to find similar pieces probably due to the inappropriate season. It was reported by the local people that until 20 years ago it was possible to find intact Kilia figurines in Kulaksızlar where even body fragments can hardly be found today, and this current situation was associated with the fact that these artefacts were sold especially abroad illegally in exchange of large sums of money. Although this area was taken under protection as an archaeological site in 1995, such illegal activities still constitute the biggest threat in this workshop area. Since Kulaksızlar is documented as the only workshop where such rare type of figurines were produced, this area should be fully unearthed by archaeological excavations and the production techniques and stages applied in this workshop should be clarified to a greater extent.

Keywords: Kilia, figurine, Manisa, Kulaksızlar, Late Chalcolithic Period, Early Bronze Age

ÖZET

İlk buluntu yerlerinden biri olan Çanakkale Boğazı kıyısındaki Kilya Koyu'ndan adını alan Kilya figürinleri, Ege Prehistoryası'nın ilginç görünümlü plastik eserlerindendir. Boyları genellikle 20 cm.'den kısa olan bu heykelticikler mermerden yapılmışlardır. Yassı bir gövde üzerinde penguen kanadını çağrıştıran kollara sahiptirler. Yassı gövdesine kıyasla oldukça hacimli kafa, bu tip figürinleri özgün kılmaktadır. Uzun bir boyunun üzerindeki bu kafada gözler minik birer çıkıntı şeklinde yapılarak ilginç bir biçimde ve bilinçli olarak yukarıya bakar durumda belirtilmiştir. Burun ve kulak tıpkı gözler gibi minik çıkıntılar şeklindedir. Ancak bazı örneklerde gözler ve kulak hiç gösterilmemiştir. Ağız belirsizdir. Ayaklar oldukça narin şekilde uzatılıp bazen parmaklar da belirtmeye çalışılmıştır. Tabaka kazısında bulunan eser sayısı az olmakla birlikte Kilya figürinlerinin Son Kalkolitik Çağ'dan başlayarak İlk Tunç Çağı başlarına kadar üretilmeye devam edildikleri anlaşılmaktadır. Bu çalışmada Kilya tipindeki figürinlerin genel özellikleri anlatılmakta, bu tip figürinlerin de üretiminin yapıldığı bir atölye olduğu anlaşılan Kulaksızlar hakkında bilgi verilmektedir. Kulaksızlar atölyesi, Manisa'ya bağlı Akhisar İlçesi'nin 16 km. güneydoğusunda yer alan Kulaksızlar köyünün yaklaşık 1 ila 1,2 km. güney batısında yer almaktadır. Kulaksızlar, taş ve mermer kaplar ile Kilya da dahil olmak üzere çeşitli tipteki figürinlerin yapıldığı bir atölyedir. Kulaksızlar'da Kilya tipi figürinlerin taslağından son haline kadar tüm aşamalarına ait örnekler, atıklar, hatalı üretimler ve üretimde kullanılan aletler saptanmıştır. Burada incelenecek iki figürin parçası da yöre halkı tarafından Kulaksızlar'da bulunarak araştırma ekibine teslim edilmiştir¹. Kulaksızlar'da gerçekleştirdiğimiz incelemeler sırasında yöre

¹ TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu (SOBAG) tarafından desteklenen "107K030 nolu" "Prehistorik ve Protohistorik Çağlarda Manisa ve Çevresi" başlıklı araştırma projesi verilerine dayanan bu çalışma vesilesiyle projenin hayata geçmesini sağlayan TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu (SOBAG) Başkanlığı'na, yüzey araştırması iznini veren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, yardımcılarından ötürü DÖŞİMM'e, Akhisar Belediyesi'ne, Manisa Müzesi'ne, yöre halkına teşekkür ederim.

halkından çevre coğrafya hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Edinilen bilgiler değerlendirildiğinde Kulaksızlar atölye sahası dışında, Kulaksızlar kadar yoğun olmamakla birlikte güneybatıya, Akselendi'ye kadar uzanan ovalık alanda da yağışlı geçen kış aylarında tarlalarda benzer eserlere rastlandığı anlaşılmıştır. Yöre halkının gösterdikleri arazilere gidilerek uzun süreli incelemeler yapılmış ancak olasılıkla mevsimin uygun olmaması nedeniyle benzer parçalar bulmak mümkün olmamıştır. Kulaksızlar'da günümüzde figürin gövde parçalarının bile güçlükle bulunduğu arazide 20 sene öncesine kadar sağlam durumda Kilya figürinlerinin toplandığı yöre halkı tarafından bildirilmiş ve bu duruma sebep olarak özellikle yurt dışına büyük meblağlar karşılığında bu eserlerin yasadışı satışının yapılması gösterilmiştir. 1995 yılında SİT alanı kapsamında koruma altına alınmış olmasına karşın bu atölyedeki en büyük tehlike bu tür faaliyetlerin engellenebilmesidir. Arkeolojik çalışmalar sırasında oldukça ender rastlanan bu tür figürinlerin üretimin yapıldığının belgelendiği tek atölye olan Kulaksızlar'ın bulunduğu sahanın arkeolojik kazılarla günışığına çıkartılarak üretim teknik ve aşamalarının çok daha net bir şekilde anlaşılması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Kilya, figürin, Manisa, Kulaksızlar, Son Kalkolitik Çağ, İlk Tunç Çağı

Kilya'nın Yeri

Arkeolojik yayınlarda “Kilya türü figürinler” olarak anılan heykelcikler Çanakkale yakınlarındaki Hanaytepe'nin hemen ardından ilk buluntu yerlerinden olan “Kilya Koyu”ndan dolayı bu adı almıştır². “Kilya Koyu”, Gelibolu Yarımadası'nın doğusunda, Çanakkale Boğazı'nın en stratejik noktalarından biridir. Yüzeydeki kalıntılardan Antik Çağlar'da da yerleşime sahne olduğu anlaşılan Kilya, I. Dünya Savaşı kapsamındaki Çanakkale savaşları sırasında Osmalı savunması için hayati öneme sahip olan boğazın Avrupa kısmındaki bu noktasından Asya kıyısına bir ağ gerilmiş ve böylece bu mekanik yöntemle düşman denizaltılarının boğazı geçişi engellenmeye çalışılmıştır. Kilya, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki 5. Ordu Komutanlığı'nın önemli bir destek limanıydı. Ayrıca, Anafartalar başta olmak üzere yarımada'nın batı ve güneybatısındaki çatışmalarda yaralanan askerlerimiz buradaki liman yardımıyla tedavilerinin yapılması için uzak mesafelerdeki hastanelere ve İstanbul'a gönderilmekteydi. Bu özelliklerinden dolayı Kilya koyunun askeri tarih açısından ayrıca ayrıntılı bir şekilde incelenmesi de gerekmektedir.

² Caskey 1972, 192; Seher 1992, 153-157.

Kilya Figürinlerinin Genel Özellikleri

Kilya Koyunu arkeolojik açıdan önemli yapan sebep, yukarıda da belirttiğimiz üzere ilk defa burada ele geçen figürinlerdir. Çağdaşı diğer figürin ve idollere kıyasla çok nadir ele geçen bu heykelcikler kimi yayınlarda Kiliya/Kilia adıyla da anılmaktadır. Bazısında kadın cinsiyet organının kazınarak gösterildiği bu figürinler anatomik yapılarıyla ilgi çekmektedir. Kilya figürinleri, boyları genellikle 20 cm.'den kısa, ortalama 10-17 cm. olan heykelciklerdir. Mermerden yapılan bu figürinler yassı bir gövde üzerinde penguen kanadını çağrıştıran kollara sahiptirler³. Yassı gövdesine kıyasla oldukça hacimli kafa, bu tip figürinleri özgün kılmaktadır. Uzun bir boyunun üzerindeki bu kafada gözler minik birer çıkıntı şeklinde yapıлып ilginç bir biçimde ve bilinçli olarak yukarıya bakar durumda belirtilmiştir. Burun ve kulak tıpkı gözler gibi minik çıkıntılar şeklindedir. Ancak bazı örneklerde gözler ve kulak hiç gösterilmemiştir. Ağız belirsizdir. Ayaklar oldukça narin şekilde uzatılıp bazen parmaklar da belirtilmeye çalışılmıştır. Kilya tipi figürinler bu özellikleriyle çağdaşı diğer figürinlerden çok daha sabırlı ve ustaca işçilik gerektiren eserlerdir. Yassı gövdenin üzerindeki ince-uzun boyun ve bunun hemen üzerindeki hacimli kafa ancak üretim öncesi ciddi bir planlamanın ve üretim aşamasındaki titizlik ve ayrıntının sonucu olmalıdır. İlk buldukları yer olan Kilya dışında, Troia, Beşige-Yassı Tepe, Hanaytepe, Yortan Mezarlığı, Alacalar (?)⁴, Papazköy, Gavurtepe, Aphrodisias, Karain Mağarası, Kozagaç ve Kırşehir'de, Kilya tipindeki figürinlere ait bütün ya da çeşitli kısımlarına ait parçalar bulunduğu kayıtlıdır⁵. Gerek bu parçaların bir kısmı, gerekse çok sayıdaki sağlam eser dünyanın değişik bölgelerindeki özel koleksiyonlarda sergilenmektedir. Kilya figürinlerinin çok önemli bir kısmının sistemli tabaka kazılarından çıkmamış olması tarihlemeye bazı sorunlar yaratsa da genellikle Kalkolitik Çağa (özellikle son evresi) ait oldukları kabul edilen, ancak bazı

³ Seeher 1992, 153; Dinç 1995, 91.

⁴ Kırkağaç'ın 16 km. kuzeydoğusunda, Gelenbe'nin 6 km. kuzeybatısında yer alan Alacalar köyünün 1 km. batı-kuzeybatısındaki arazide mermer figürinler bulunduğu Dinç 1995, 91'de belirtilmesi üzerine araştırma ekibimiz söz konusu yayının yazarı ile birlikte araziye giderek incelemelerde bulunulmuştur. Ancak arazide hiçbir buluntu saptanamamıştır. Söz konusu yayının girişinde bu heykelcik başlarının Yortan'da bulunduğu belirtilmesine karşın aynı yayının metninde eserlerin Kırkağaç İlçesi'ne bağlı Gelenbe Bucağı'nın 6,5 km. kuzeyinde yer alan Alaağaç Köyü'nde bir vatandaş tarafından bulunduğu bilgisi aktarılmaktadır. Ayrıca, yöredeki köyün adı Alacalar değil Alaağaç olup eserlerin Yortan (yeni adıyla Bostancı) köyüyle bir ilgisi yoktur.

⁵ Kamil 1982, 20; Fig. 84; Joukowsky 1986b, Fig. 379,380, 385; Seeher 1992, 154-165, Abb 7; Dinç 1995, 91-92; Hansen 2007, Taf.77/1-12.

küçük değişikliklerle (boynun uzunluğu, gövdenin yapısı, kafanın duruşu) İlk Tunç Çağı'nın başlarına uzanan dinsel objelerdir⁶. Sistemli kazılarda ele geçen eserler Aphrodisias Pekmez Tepe'den iki, Karain Mağarası'ndan ise bir parçayla sınırlıdır. Alaşehir Gavurtepe Kilya heykelcik başı burada yürütülen sistemli kazılar sırasında değil yüzeyde ele geçmiştir⁷. Bu tip figürinlerin nerede üretildikleri ve üretim-dağıtım ağının ne şekilde organize edildiği hakkında bilgilerden yoksun iken Akhisar yakınlarındaki Kulaksızlar atölyesinin bilim dünyasına tanıtılmasıyla ilk defa hem bu tip eserlerin hem de daha farklı nitelikteki mermer ve taş eserlerin üretim yerlerinden biri saptanmıştır.

Kulaksızlar Atölyesi

Kulaksızlar atölyesi, Manisa'ya bağlı Akhisar İlçesi'nin 16 km. güneydoğusunda yer alan Kulaksızlar köyünün yaklaşık 1 ila 1,2 km. güney batısında, Akhisar-Gölmarmara yolunun doğusunda, yöre halkı tarafından "Balık Burnu" olarak adlandırılan mevkidedir (Fig. 1-6). Buluntu yoğunluğu yaklaşık 1,2 hektarlık bir sahada yoğunlaşmaktadır. Arazi, 06 Aralık 1995 tarihinde I. derece arkeolojik SİT alanı ilan edilmiştir⁸. Kulaksızların yaklaşık 5 km. kuzeydoğu kesimlerinde Harmandalı mermer ocağı bulunmaktadır. Bu arazi Geç Antik Çağa kadar Thyateira antik kentinin⁹ mermer ihtiyacını karşılayan mermer yataklarına sahiptir¹⁰. Günümüzde de işletilen bu ocağın Osmanlı İmparatorluğu döneminde en azından 1890-1908 arasında ruhsatlandırıldığına dair bilgi vardır¹¹. Dolayısıyla, Prehistorik çağlarda, Kulaksızlar atölyesinin bulunduğu alan bilinçli olarak seçilmiş ve hammadde kaynağına yakın olan, bu etekten ovaya geçiş aşamasındaki arazide üretim yapılmıştır. Üretim sırasında gerekli olan suyun, arazide görülebilen eski dere yatağından alındığı düşünülebilir.

⁶ Kamil 1982, 20; Seeher 1992, 162-170.

⁷ Meriç, 1989, 158, 165, Resim 6.

⁸ Takaoğlu 2002, 72; Takaoğlu 2005, 9'da verilen tek noktalık deniz seviyesi (115 m.) yüksekliği bilgisine ek olarak, bölgede yaptığımız yüzey araştırmaları sırasında arazinin değişik noktalarından da aldığımız seviyeler, atölye sahasının denizden yüksekliğinin 112 ila 120 m. arasında değiştiğini göstermiştir. Araziyi meydana getiren iki küçük doğal tepelik arasındaki yarmanın eski devirlerde akan bir dereye ait olduğu sanılmaktadır. Alınan GPS koordinatları 1- 35578191 D - 4295951 K Yük: 112 m.; 2- 35578251 D - 4295917 K Yük: 120 m.; 3- 35578159 D - 4296028 K Yük: 112 m.

⁹ Günümüzde Akhisar İlçe Merkezinde, "Tepe Mezarlığı" olarak anılan alan.

¹⁰ Dinç 1997, 265.

¹¹ Gökmen 2008, 3.

Kulaksızlar'daki Araştırmalar

Yöre halkının 1991 yılında Manisa Müzesi'ne değişik özelliklere sahip taş ve mermer eserler getirmeleri üzerine ilk defa 1994-1995 yıllarında R. Dinç tarafından çevrede yüzey araştırmaları yapılmıştır¹². Böylece atölyeyi ilk defa bilim dünyasına tanıtan kişi R.Dinç olmuştur. 1999 yılında da T. Takaoğlu, Kulaksızlar'da yüzey araştırması gerçekleştirmiş ve ardından doktora tezini içeren bu konuyla ilgili ayrıntılı bir kitap ve çeşitli makaleler yayınlamıştır¹³.

Bu merkezde çeşitli form ve boyutlarda figürin, idol, taş ve mermer kap üretildiği anlaşılmıştır (Resim 7-19). Bunlar arasında en önemlisi hiç kuşkusuz Kilya tipi figürinlerdir (Resim 8-19). Gerek mermer ve taş kapların, gerekse figürinlerin taslak aşamasından ürün haline kadar olan tüm aşamaları Kulaksızlar'da tespit edilmiştir. Kulaksızlar'ın bir başka özelliği Dinç ve Takaoğlu tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında tamamlanmış örnekler dışında mermer çekirdekler, mermer figürin taslakları, mermer idol taslakları, mermer kap taslakları, taş kap taslakları, üretim atıkları, hatalı üretimler ile üretimde kullanılan aletlerin de (hematit koparıcı ve çekiçler, taş koparıcı ve çekiçler ponza taşı raspalama aletleri, kum taşı delgi ve raspalama aletleri, dere taşı parlaticılar, çakmaktaşı kesiciler) saptanmış olmasıdır¹⁴. Böylece Kulaksızlar'ın bir "atölye" olarak adlandırılması yerinde olmuştur.

Ekibimizin bölgede yaptığı çalışmalar sırasında atölyede üretim yapanların yaşadıkları yerleşimin saptanması amacıyla 2007 ve 2008 yıllarında Kulaksızlar'a gidilmiş ve incelemeler yapılmıştır. Yüzeyde, önceki araştırmacılar tarafından saptanan buluntulara benzer parçalara ek olarak Neolitik Çağ'ın son evreleriyle Kalkolitik Çağ'a ve sonraki dönemlere ait seramik parçaları da bulunmuştur. Ancak yüzeyde görülen seramik parçaları mermer ve taş eserlere oranla son derece azdır. Dinç ve Takaoğlu da benzer duruma dikkat çekerek yüzey buluntularının %10'unun seramik parçalarından oluştuğunu belirtmektedir¹⁵. Yüzeyde Neolitik ve Kalkolitik Çağlara ait üç parça dışında çoğunlukla Son Tunç Çağı'nın özellikle gri seramiği ve sonraki dönemlere ait seramik parçaları vardır.

¹² Dinç 1996, 11-12; Dinç 1997, 255-257.

¹³ Takaoğlu 2001, 157 vd.; Takaoğlu 2002, 71 vd.; Takaoğlu 2005, 1 vd.

¹⁴ Dinç 1996, 12 vd.; 1997, 257-263; Takaoğlu 2001, 158; Takaoğlu 2005, 14 vd.

¹⁵ Dinç 1996, 21; Takaoğlu 2001, 161.

Seramik örneklerinden Son Neolitik-İlk Kalkolitik Çağ'a tarihlenebilecek parça, yuvarlatılmış ağız kenarlı, dikey duruşlu çanağa aittir (Fig. 23). Hamuru kum, mika, kuvars katkılı ve siyah renktedir. İçi ve dışı kahverengi renkte, yalın maldan, el yapımıdır. Orta derecede pişirilmiştir. Moralı'da yüzeyde¹⁶, Ulucak'da ise IVa tabakasında benzerleri bulunmuştur¹⁷. Biraz daha geç bir evreye ait olduğu anlaşılan ikinci parça, hafif yuvarlatılmış ağız kenarlı, dışı eğik duruşlu çanağa aittir (Fig. 24). Hamuru bol mika, kuvars katkılı ve siyah renkte, içi kırmızı renkte, astarsız el yapımıdır. Orta derecede pişirilmiştir. Beycesultan'ın XXXVII. tabakasında Son Kalkolitik Çağ'a tarihlendirilen buluntular arasında benzer örnekler bulunmaktadır¹⁸. Daha erkene tarihlenen bir parça Moralı'da yüzeyde¹⁹, Ulucak'ta ise III. tabakada bulunmuştur²⁰. Diğer seramik parçası ise düzleştirilmiş bir dibe aittir. Hamuru mika, kuvars katkılı ve gri renktedir. Gri renk astarlıdır. Beycesultan Son Kalkolitik Çağ buluntuları arasında karşılaştırılabilecek örnekler bulunmuştur²¹. Daha erken döneme ait parçalar ise Moralı'da²² ve Ulucak'ta ele geçmiştir²³.

Kulaksızlar'da gerçekleştirdiğimiz incelemeler sırasında yöre halkından çevre hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Bu bilgiler değerlendirildiğinde Kulaksızlar atölye sahası dışında, Kulaksızlar kadar yoğun olmamakla birlikte güneybatıya, Akselendi'ye kadar uzanan ovalık alanda da yağışlı geçen kış aylarında tarlalarda benzer eserlere rastlandığı öğrenilmiştir. Yöre halkının gösterdiği arazilere gidilerek uzun süreli incelemeler yapılmış ancak olasılıkla mevsimin uygun olmaması nedeniyle benzer parçalar bulmak mümkün olmamıştır. Ancak, Takaoğlu'nun söz ettiği 5 figürin parçasının geliş yerinin de Akselendi olarak gösterilmesi, bu bilgilerle paralellik göstermektedir²⁴. Dolayısıyla, Akhisar'ın güneydoğusundaki

¹⁶ French 1965, 22. Fig. 3 no. 12

¹⁷ Çilingiroğlu vd. 2004, Fig. 21:10,11,12.

¹⁸ Llyod-Mellaart 1962, 74; Fig. P.2, 20-21-22.

¹⁹ French 1965, 22. Fig. 3 no. 15

²⁰ Çilingiroğlu vd. 2004, Fig. 20:16, 17, 18.

²¹ Llyod-Mellaart 1962, 72; Fig. P.1:12-22; Aynı Eser, 76; Fig. P.3, 6-14; Aynı Eser, 84; Fig. P.6, 3; Aynı Eser, 98; Fig. P.11, 3-16; Aynı Eser, 102; Fig. P.13, 2.

²² French 1965, 23. Fig. 4 no. 21.

²³ Çilingiroğlu vd. 2004, Fig. 20:24.

²⁴ Takaoğlu 2002, 79; Takaoğlu 2005, 65. Katalog No: 252-256. Söz konusu yayınlarda adı geçen buluntu merkezi Manisa'nın Selendi ilçesi değil, Kulaksızlar'ın güneybatısında, Akhisar ilçesine bağlı Akselendi beldesi olmalıdır. Yöre halkı tarafından Akselendi, Selendi şeklinde de anılmaktadır.

Harmandalı'nın eteklerinden Akselendi civarına kadar uzanan alanda Kulaksızlar dışında başka figürin üretim merkezlerinin bulunabilmesi olasılık dahilindedir.

Kulaksızlar köyünden bir vatandaşımız figürin atölyesi sahasında bulunduğu eserleri tutanakla araştırma ekibine teslim etmiştir (Fig. 19-22)²⁵. Eserler temizlik, fotoğraflama ve çizim işlemlerinin ardından Manisa Müzesi'ne verilmiştir. Bunlardan ilki Kilya tarzında bir figürin başıdır (Fig. 19,21). 1,7 cm. yüksekliğe, 3 cm. genişliğe sahip olan parça mermerden yapılmıştır. Üzerinde yoğun patina bulunmaktadır. Kulak ve burun kısmı diğer Kilya figürinlerine kıyasla oldukça muntazam işlenmiştir. Çıkıntılar belirgindir. Göz kısmı üzerinde yoğun patina bulunmasına karşın, gözün işlendiği alan seçilebilmektedir. Kilya tarzındaki bu figürin başı kulak, gözler ve burnun işlenmiş olmasıyla Kilya²⁶, Papazköy²⁷, Kırşehir²⁸, Gavurtepe²⁹ ve Alacalar³⁰ başlarıyla benzerdir.

Diğer parça ise Kilya tarzındaki bir mermer figürinin gövde (torso) kısmıdır (Fig. 20,22). Eser, boyun ve gövdenin alt yarısından kırıktır. Ayrıca kollarda da (özellikle sağ kolda) kırılmadan dolayı eksiklikler vardır. Buna karşın genel gövde yapısı, özellikle kollarının duruşu rahatlıkla Kilya tarzı figürinlere ait olduğunu belgelemektedir. Korunan kısmı 2,3 cm. yüksekliğe, 3 cm. genişliğe sahip olan eserde kollar gövdeden kazıma çizgiyle ayrılmıştır.

Çok ince olmayan boynu, aşağıya doğru düşük omuzları, kazımayla belirtilmiş gövde yapısıyla dikkat çeken eser Kulaksızlar'da daha önce bulunan bazı örnekler³¹, Aphrodisias Pekmeztepe³² ve Yortan³³ örnekleriyle benzerdir. Aphrodisias'daki ikinci örnekte ise gövde yapısı ve kollar farklıdır³⁴. Aphrodisias buluntuları tabaka kazısı olması açısından Yortan

²⁵ Kulaksızlar köyünden İbrahim Akagündüz isimli vatandaşımıza duyarlı girişiminden dolayı teşekkür ederiz.

²⁶ Seeher 1992, Abb.2a; Hansen 2007, Taf.77:1.

²⁷ Takaoğlu 2005, Plate 37:228; Hansen 2007, Taf.77:9.

²⁸ Takaoğlu 2005, Plate 37:222; Hansen 2007, Taf.77:11.

²⁹ Meriç 1989, Resim 6; Hansen 2007, Taf. 77:5.

³⁰ Dinç 1995, 94, 7768 ve 7769.

³¹ Dinç 1997, Resim 10:2 (Katalog No: 16)

³² Joukowsky 1986b, Fig.379:31, Fig.385:47; Hansen 2007, Taf.77:7.

³³ Kamil 1985, Fig. 84/292 a-b; Hansen 2007, Taf.77:3.

³⁴ Joukowsky 1986b, Fig.380:15, Fig.385:51; Hansen 2007, Taf.77:8.

Mezarlığında 19. Yüzyılın sonlarında demiryolu mühendisi Gaudin'in gerçekleştirdiği kazılarda³⁵ bulunan ve günümüzde Louvre Müzesi'nde sergilenmekte olan parçaya kıyasla önem taşımaktadır. Eser, Pekmeztepe'de Son Kalkolitik Çağ'a tarihlenen VIIIA tabaka içinde ele geçmiştir³⁶.

SONUÇ

Gerek Dinç'in gerekse Takaoğlu'nun yüzey araştırmaları sayesinde Kulaksızlar atölyesinde çok çeşitli formda figürin, idol, taş ve mermer kap üretiminin yapıldığı anlaşılmıştır. Bu eserler arasında gerek yapılışındaki zorluk, gerekse Anadolu'daki kazı ve yüzey araştırmalarında diğer figürin ve idollere kıyasla daha az sayıda ele geçmeleri sebebiyle önemli bir grubu Kilya figürinleri oluşturmaktadır. Bu figürinlerin mermer çekirdekten bitmiş hallerine kadar tüm aşamalarına ait örnekler Kulaksızlar'da bulunmuştur. Günümüzde Kulaksızlar atölye sahasında Kilya figürinlerine ait tamamlanmış baş ya da gövde parçalarının bile güçlkle bulunmasına karşın, aynı arazide yaklaşık 20 sene öncesine kadar sağlam durumda Kilya figürinlerinin toplandığı yöre halkı tarafından bildirilmiş ve bu duruma sebep olarak yurt dışına büyük meblağlar karşılığında bu eserlerin satışının yapılması gösterilmiştir. Ayrıca yurt içinde de yasal yollardan Kulaksızlar kökenli malzemenin dağılımı söz konusu olmuştur. Buna en güzel örnek Kulaksızlar'da bulunup Milet Müze Müdürlüğü'ne teslim edilen ve içerisinde çok sayıda Kilya tipi figürinin bulunduğu bildirilen 51 parça eserdir³⁷. Geçmiş dönemlerde Kulaksızlar'da yüzeyde çok fazla Kilya figürin parçası bulunmasının en önemli sebebi daha önce açıklamaya çalıştığımız gibi bu tip figürinlerin üretimindeki zorluklar, dolayısıyla üretim aşamasındaki kayıplardır. Yassı gövdenin üzerindeki ince uzun boyun ve onun üzerindeki hacimli kafayı oluşturmak şüphesiz ustalık gerektiren aşamalardır. Üretim esnasında kırılmanın sık meydana geleceği bölüm boyun civarındır. Bu durum özellikle ilk dönem araştırmalarındaki buluntuların miktarıyla da orantılıdır.

Kulaksızlar atölyesini gerek Kilya tipi figürinler ve gerekse diğer buluntular açısından değerlendirirken Kulaksızları bu tip eserlerin üretildiği tek atölye olarak ele almak çok gerçekçi bir yorum değildir. Kulaksızlar henüz

³⁵ Akdeniz 2009b, 49-52.

³⁶ Joukowsky 1986b, 532.

³⁷ Dinç 1997, 257.

saptanabilmiş ilk atölyedir. Batı Anadolu'da, işlenmesi kolay mermer yataklarının yakınlarında, benzer tarzda üretim yapan ancak henüz saptanamamış başka atölyelerin de olması mümkündür. Kulaksızlar'ın hemen kuzeydoğusundaki Harmandalı mermer ocakları ile atölyenin kıyısındaki eski dere yatağı atölyenin bu alana konumlanmasındaki sebepler olmalıdır. Ancak halen cevaplanamayan soru atölyede çalışan insanların yaşadıkları alanlardır. Gerek ekibimizin, gerekse önceki bilim insanlarının³⁸ araştırmalarında atölye sahasında bulunan az miktardaki seramik burada üretim esnasında çalışanların gereksinimleri için kullanılmış kaplara ait parçalar olmalıdır. Ayrıca bulduğumuz seramiklerin bir kısmı henüz Kulaksızlar'da üretimin olmadığı Son Neolitik-İlk Kalkolitik Çağ'a aittir. Akhisar Ovası'nın aynı zamanda güneydoğu kısmını oluşturan bu arazide Neolitik Çağ'ın geç dönemlerinden itibaren yerleşimin varlığı uzun zamandır bilinmektedir. Gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmalarında Kulaksızlar buluntularıyla çağdaş seramik parçalarının saptandığı merkezler ise Akhisar Höyük³⁹, Akdeğirmen⁴⁰, Kennez⁴¹, Akselendi⁴², Kızlaralanı (Kennez II)⁴³, Moralılar II⁴⁴, Rahmiye II⁴⁵, ve Refik Arslan⁴⁶ höyükleridir. Bunlardan en yakını Kennez höyüğü⁴⁷ olup Kulaksızlar ile mesafesi kuş uçuşu yaklaşık 3 km.dir. Ayrıca kapladığı 3 hektarlık alanla bölgenin en büyük Neolitik yerleşimi olan Moralılar I⁴⁸ höyüğünün üst tabakalarının 1960'lı yıllarda yöredeki havaalanının yapımı sırasında tümünden taşındığı dikkate alındığında sonraki dönem parçalarına nadiren rastlanması ve erken dönem buluntularının yoğunluğunun sebebi daha iyi anlaşılacaktır. Ancak düşündürücü nokta bu höyüklerin hiçbirisinde kesin olarak Kulaksızlar üretimi olarak nitelendirilebilecek eserlere rastlanmamasıdır. Akçeşme köyünün

³⁸ Dinç 1996, 21-24; Takaoğlu 2001, 161.

³⁹ French 1969, 47.

⁴⁰ Akdeniz 2009a, 258.

⁴¹ French 1969, 48; Akdeniz 2009a, 256.

⁴² Akdeniz 2009a, 259.

⁴³ French 1969, 48; French bu höyüğü, 4 km. mesafedeki Kennez Köyüne dayanarak ve olasılıkla diğer Kennez höyüğü ile karışmaması düşüncesiyle Kennez II şeklinde adlandırmıştır. Ancak bu höyük, French'in de araştırma yaptığı dönemlerde var olan Kızlaralanı köyü sınırları içindedir. Akdeniz 2009a, 256, dipnot 7.

⁴⁴ Akdeniz 2009a, 256-257.

⁴⁵ Akdeniz 2009a, 257.

⁴⁶ Akdeniz 2009a, 258.

⁴⁷ Dinç 1996, 26.

⁴⁸ French 1965, 18.; Takaoğlu 2004, 743 vd.

1 km. kuzeybatısındaki Üyücektepe’de ilk araştırmalarımızda bulunan⁴⁹ ve Kulaksızlar taş kaplarını hatırlatan parçalar üzerinde yaptığımız ayrıntılı çalışmalarda bunların doğal taşlar olduğu sonucuna varılmıştır. Figürin ve idollerin dinsel amaçlarla yapıldığı, mezarlara bırakıldığı, dolayısıyla çevrede bir mezarlık saptanamadığı için benzerlerinin bulunamadığı açıklaması da sorunun cevabını karşılamaktan uzaktır. Çünkü Kulaksızlar’da yalnızca figürin ve idol üretilmemiş, bunlara ilaveten değişik mermer ve taş kap üretimi de yapılmıştır. Ayrıca günlük kullanıma yönelik olmasa da söz konusu eserlerin tamamen ihraç amaçlı yapıldığı, kendileri ya da komşu yerleşimler tarafından kullanılmadığı da düşünülemez. Olasılıkla Kulaksızlar’da üretim yapanlar, henüz tespit edilemeyen ya da alüvyal dolgunun altında kalan düz bir yerleşimde, daha güçlü bir ihtimalle ise yakın çevrede, atölyenin doğu-kuzeydoğusundaki bir yamaç ya da tepe üstü yerleşiminde yaşamış olmalıdırlar.

Sonuç olarak, üretimcilerinin yaşadıkları yeri henüz bilmediğimiz Kulaksızlar’ın, özellikle Kalkolitik Çağ Batı Anadolu’sunda, Kilya figürinleri de dahil olmak üzere çeşitli mermer-taş ürünler üretilip, bulunduğu coğrafi konumun da avantajlarını kullanarak bu eserleri pazarlayan önemli bir atölye olduğu anlaşılmaktadır.

⁴⁹ Akdeniz 2009a, 256.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Akdeniz 2009a Akdeniz, E., “2007 Yılında Manisa İli ve İlçelerinde Yürütülen Prehistorik-Protohistorik Yüzey Araştırmaları”, 26. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, Ankara, 255-266.
- Akdeniz 2009b Akdeniz, E., “Yortan Mezarlığı Hakkında Yeni Gözlemler”, TÜBA-AR 12, 49-64.
- Caskey 1972 Caskey, J.L., “The Figurine in the Roll-Top Desk”, AJA 76/ 2, 192-193.
- Çilingiroğlu vd. 2004 Çilingiroğlu, A. – Derin, Z. – Abay, E. – Sağlamtimur, H. – Kayan, İ., Ulucak Höyük, Excavations Conducted Between 1995 and 2002, Louvain-Paris-Dudley.
- Dinç 1995 Dinç, R., “Yortan’da Bulunan Kilia Tipi İki Mermer Heykelcik Başı”, İ. Metin Akyurt – B., Devam Anı Kitabı, (Ed. A. Erkanal – H. Erkanal – T. Ökse – H. Hüryılmaz ve diğerleri), İstanbul, 85-89.
- Dinç 1996 Dinç, R., “1994 Yılı Akhisar-Kulaksızlar Mermer İdol Atölyesi Yüzey Araştırması”, XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ankara, 11-41.
- Dinç 1997 Dinç, R., “Akhisar Kulaksızlar Mermer İdol Atölyesi ve Çevre Araştırmaları”, XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 255-282.
- French 1965 French, D.H., “Early Pottery Sites from Western Anatolia”, Bulletin of the Institute Archaeology at London 5, 15-23.
- Gökmen 2008 Gökmen, E., “Osmanlı Döneminde Bir Mermer Ocağı İmtiyazı (Fourni Adaları Örneği)”, Türkiye VI. Mermer ve Doğaltaş Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (Ed. Metin Ersoy ve diğerleri), Ankara, 1-9.
- Hansen 2007 Hansen, S., Bilder vom Menschen der Steinzeit. Untersuchungen zur Anthropomorphen Plastik der Jungsteinzeit und Kupferzeit in Südosteuropa, Deutsches Archäologisches Institut Eurasien-Abteilung, Mainz.
- Joukowsky 1986a Joukowsky, M., Prehistoric Aphrodisias I, Providence, Rhode Island/Louvain-La-Neuve.
- Joukowsky 1986b Joukowsky, M., Prehistoric Aphrodisias II, Providence, Rhode Island/Louvain-La-Neuve.
- Kamil 1982 Kamil, T., Yortan Cemetery in the Early Bronze Age of Western Anatolia, BAR International Series, Oxford.
- Lloyd – Mellaart 1962 Lloyd, S. – Mellaart, J., Beycesultan I, The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels, Londra.
- Meriç 1989 Meriç, M., “1987 Yılı Alaşehir Kazısı”, X. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara, 157-170.

- Seeher 1988 Seeher, J., “Antalya Yakınlarında Karain Mağarasındaki Kalkolitik Çağ Buluntuları”, V. Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ankara, 221-238.
- Takaoğlu 2001 Takaoğlu, T., “1999 Yılı Kulaksızlar Mermer Atölyesi Araştırması”, 18. Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ankara, 157-168.
- Takaoğlu 2002 Takaoğlu, T., “Chalcolithic Marble Working at Kulaksızlar in Western Anatolia”, TÜBA-AR 5, 71-93.
- Takaoğlu 2004 Takaoğlu, T., “Moralı: A Neolithic mound in central western Anatolia”, Fahri Işık’a Armağan Kitabı, (Ed.T. Korkut), 2004, 743-751.
- Takaoğlu 2005 Takaoğlu, T., A Chalcolithic Marble Workshop at Kulaksızlar in Western Anatolia, BAR International Series 1358, 2005.

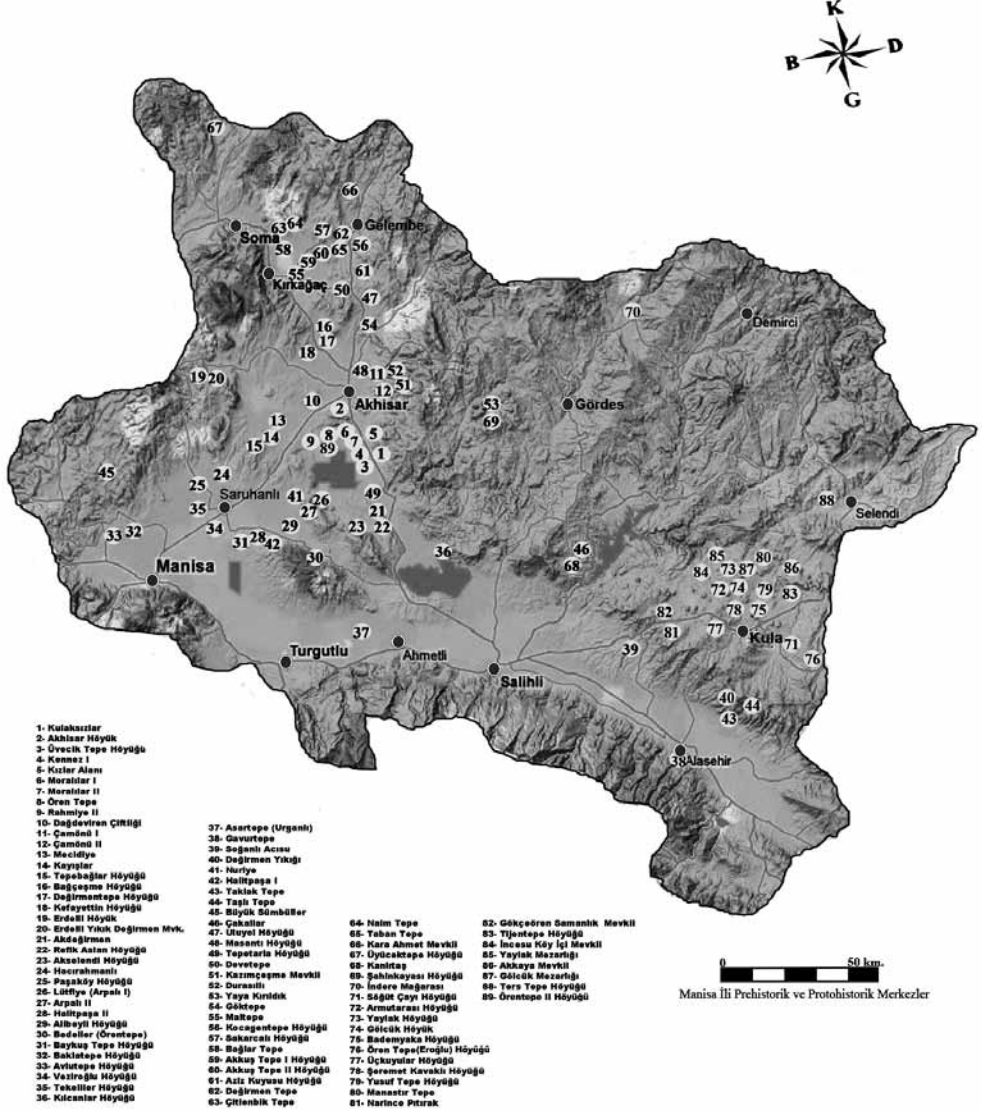

Fig. 1 Manisa İlindeki Prehistorik ve Protohistorik Merkezleri Gösterir Harita (Kulaksızlar atölyesi 1 numara ile gösterilmiştir).

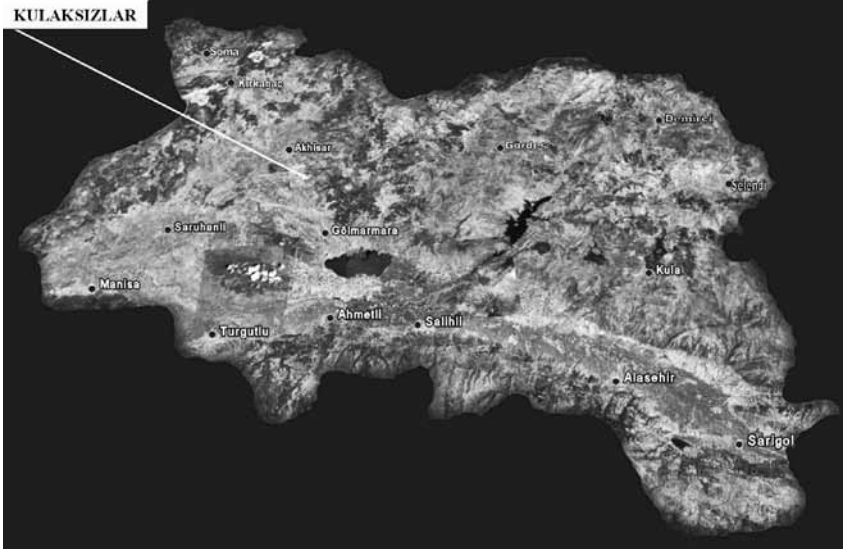

Fig. 2 Kulaksızlar atölyesinin yerini gösterir uydu haritası (<http://earth.google.com/> sitesinden faydalanılmıştır).

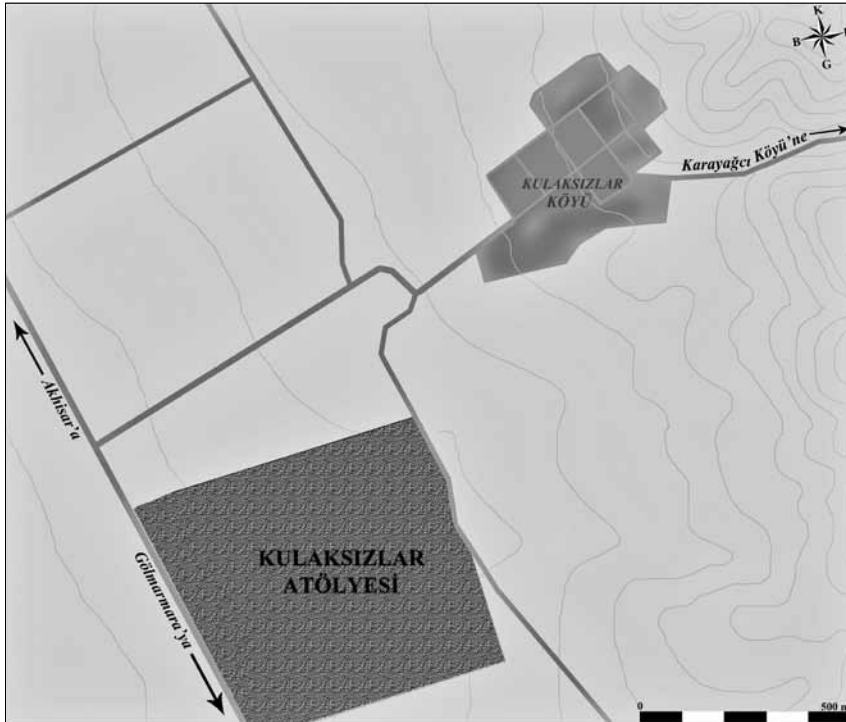

Fig. 3 Kulaksızlar atölye sahasını gösterir harita.

Fig. 4 Kulaksızlar atölye sahasının doğudan görünümü.

Fig. 5 Kulaksızlar atölye sahasının güneybatıdan görünümü.

Fig. 6 Kulaksızlar atölye sahasının kuzeyden görünümü.

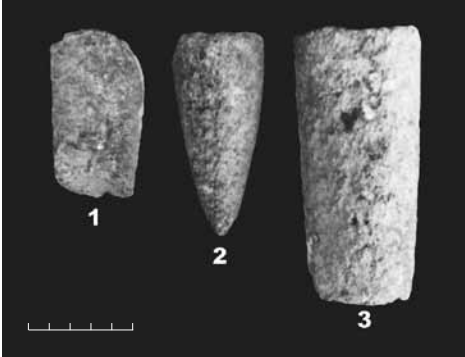

Fig. 7 Kulaksızlar atölyesi mermer kap taslakları.

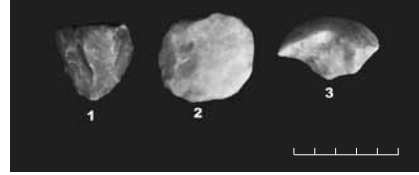

Fig. 8 Kulaksızlar atölyesi Kilya figürin parçaları.

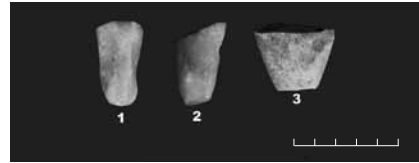

Fig. 9 Kulaksızlar atölyesi Kilya figürin parçaları.

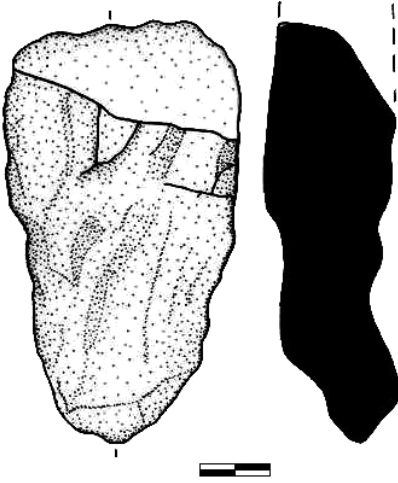

Fig. 10 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin taslağı.

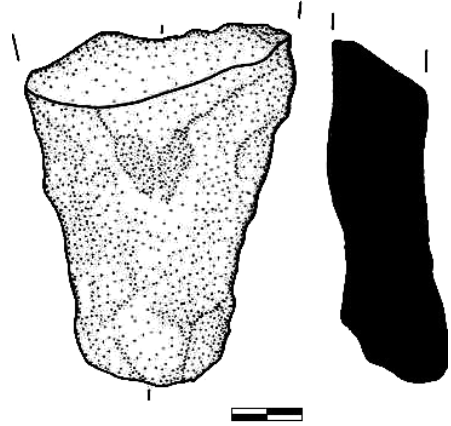

Fig. 11 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin taslağı.

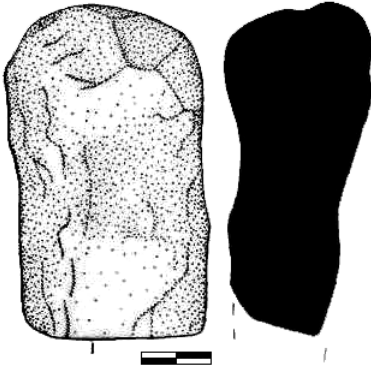

Fig. 12 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin taslağı.

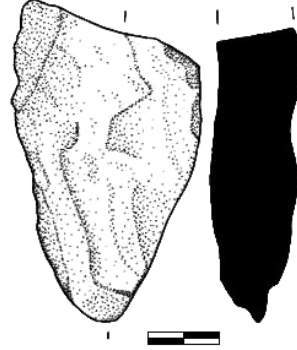

Fig. 13 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin taslağı.

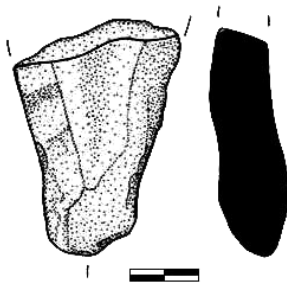

Fig. 14 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin taslağı.

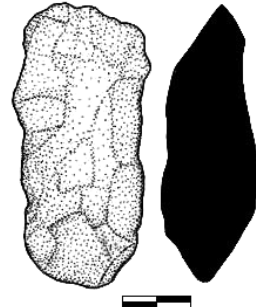

Fig. 15 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin taslağı.

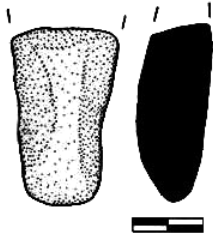

Fig. 16 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin taslağı.

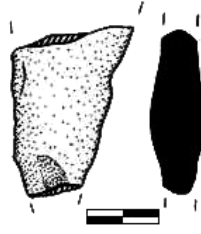

Fig. 18 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin parçası.

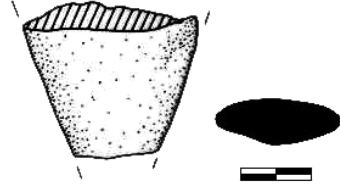

Fig. 17 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin taslağı.

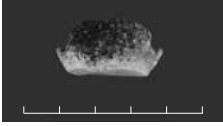

Fig. 19 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin başı.

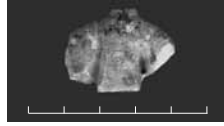

Fig. 20 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin gövdesi.

Fig. 21 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin başının çizimi.

Fig. 23 Kulaksızlar atölyesi, Son Neolitik-İlk Kalkolitik Çağ seramik parçasının çizimi.

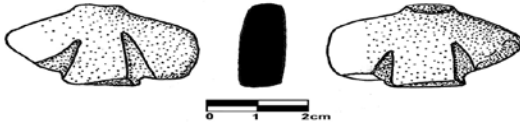

Fig. 22 Kulaksızlar atölyesi, Kilya figürin gövdesinin çizimi.

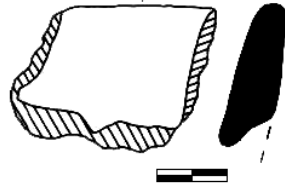

Fig. 24 Kulaksızlar atölyesi, Kalkolitik Çağ seramik parçasının çizimi.

Fig. 25 Kulaksızlar atölyesi, Kalkolitik Çağ seramik parçasının çizimi.